

Umumta'lim maktablari geografiya o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini amaliy mashg'ulotlar orqali takomillashtirish

Davronova Rohila Shavkat qizi

Nizomiy nomidagi TDPU

"Aniq va tabiiy fanlarni o'qitish metodikasi (geografiya)"

2-kurs magistranti

Annotatsiya: *Ushbu maqolada umumta'lim maktablari geografiya o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini amaliy mashg'ulotlar orqali oshirish yo'llari va uning ahamiyati haqida ma'lumotlar keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *interaktiv darslar, tajribalar, laboratoriya ishlari, darsliklar.*

Bugungi kunda geografiya fanini o'qitish samaradorligini oshirish va o'quv jarayonini yuqori saviyada tashkil etish yangi innovatsion yondashuvlarni taqozo etmoqda.

Geografiya o'rgatish metodikalari interaktiv darslar, tajribalar, laboratoriya ishlari, darsliklar va boshqa usullar orqali talabalarga geografiya bilimini o'rgatishda foydalaniladi. Bu metodikalar talabalarning fikr-mantig'ini rivojlantirish, ularning ilmiy va amaliy malakalarini oshirish va dunyo geografiyasining qonuniyotlarini tushunishga yordam beradi.

Geografiya o'qitishda foydalanadigan metodikalar o'quvchilarning o'zlashtirilgan bilimlarini amaliyotga o'tkazishga yordam beradi, ularning fikr-mantig'ini rivojlantirish va ilmiy va amaliy malakalarini oshirishga yordam beradi. Bu metodikalar interaktiv darslar, laboratoriya ishlari, tajribalar va boshqa usullar orqali geografiya bilimini o'rgatishda foydalaniladi. Umumta'lim maktablari geografiya o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini amaliy mashg'ulotlar orqali takomillashtirishning ahamiyati juda katta.

Geografiya o'qituvchilari kasbiy kompetentliklarini oshirish uchun interaktiv darslar tashkil etish, laboratoriya ishlari va tajribalar o'tkazish, ma'lumotlar bazasidan

foydalanish, kartalar va xaritalar bilan ishlashni o'rganish va boshqa amaliy mashg'ulotlar tashkil etishlari kerak. Bu usullar orqali o'quvchilar teorik bilimlarni amaliyotga o'tkazib, o'zlashtirish va sinashlari mumkin bo'ladi. Shuningdek, o'qituvchilar o'quvchilarga geografiya fanini sevimli va qiziqarli qilish uchun qiziqarli va innovatsion usullardan foydalanishlari kerak. Bular orasida kompyuter darsliklari, interaktiv multimedia vositalari, virtual sayohatlar va boshqa soha bo'yicha yangiliklardan foydalanish kiritiladi. Bunday usullar orqali o'quvchilar motivatsiyalash va ularning geografiya faniga qiziqishini oshirish mumkin. Bu bilan birga, o'qituvchilar kasbiy kompetentliklarini oshirish uchun talabga muvofiq darsliklar va materiallar tayyorlash, o'quv jarayonini monitoring qilish va o'quvchilarga maslahat bermoq va yordam berishlari kerak. Bular orqali geografiya o'qituvchilari o'quvchilarni kasbiy ravishda tayyorlashlari mumkin bo'ladi.

Geografiya o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini amaliy mashg'ulotlar orqali takomillashtirish natijasi o'quvchilarni teorik bilimlarni amaliyotda muvaffaqiyatli qo'llashga yo'l qo'yadi. Bu esa ularning kasbiy kompetentliklarini rivojlantirish va o'zlashtirishlariga ko'maklashadi.

Maktab geografiya darslarida amaliy mashg'ulotlardan foydalanish ma'lum vazifalarni ko'zlaydi. Bu vazifalarni odatda 2qismga bo'lamiz. Ya'ni birinchidan, o'quvchilarni mustaqil ishga undaydi. Ikkinchidan, tarbiya berish vazifalarni. Bu geografiyani amaliy mashg'ulotlar geografik qobiq tuzilishini, materiklar va umuman yer sharining tabiiy hususiyatlari bilan materiklar tabiatini mustahkamlab o'rganishga undaydi.

Geografiya tabiiy fanlar ichida o'zining keng qamrovligi, qiziqarliligi va ommabopligi bilan ajralib turadi. Geografiya o'quv dasturi hamda geografiyadan qabul qilingan davlat ta'lim standartlarida ko'rsatib o'tilgan talablarda o'quvchilar o'rganib o'zlashtirishi lozim bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalar keltirilgan. Ammo, geografik obyekt, hodisa va jarayonlar, ularni keltirib chiqaradigan sabab – oqibat bog'lanishlarini mohiyatini to'liq anglab yetish uchun nazariy bilimlarning o'zi kifoya etmaydi. Nazariy bilimlarni mustahkamlash uchun ayrim geografik hodisa va jarayonlarga oid mashq hamda masalalar yechish zarurati o'z-o'zidan

paydo bo'ladi. Ko'pgina geografik qonuniyatlar mazmunini tushunish uchun tegishli hisob – kitob ishlarini bajarish kerak.

Quyida sing xonasida bajariladigan ayrim amaliy mashg'ulotlar bilan tanishib chiqamiz

1-amaliy mashg'ulot

a) Amaliy ishlar daftariga O'rta Osiyodagi (Turkistondagi) mustaqil davlatlar yer maydonining ro'yxatini tuzing. So'ngra ularning yer maydoni kattaligini qiyoslovchi aylanma diagramma ham tuzing. Bunda O'rta Osiyo yer maydonini 100% deb olinadi. Har bir respublika maydonining kattaligi foiz hisobida beriladi

2-amaliy mashg'ulot

Urganch shahri bilan Toshkent shahri orasidagi masofani xaritada masshtab va gradus to'ri yordamida o'lchang, orasidagi farqni aniqlang. Buning uchun quyidagi vazifalarni bajaring: Toshkent — Urganch orasidagi masofani (O'zbekiston tabiiy xaritasi, masshtabi 1:3 500 000) xaritada o'lchang, chiqqan qiymatni (21 sm) o'sha xarita masshtabiga ko'paytirib ($21 \times 35 = 735$ km). Demak, Toshkent — Urganch orasidagi masofa 735 km chiqdi. Lekin Toshkent — Urganch orasidagi bu masofa haqiqiy masofa emas. Chunki Toshkent — Urganch joylashgan kenglikning xususiy masshtabi o'sha xaritaning bosh masshtabidan farqlanadi.

3-amaliy mashg'ulot

Alijon uydan chiqib 900 azimut bo'ylab 40 metr yurdi va siyrak o'rmondan o'tib ibodatxonaga yetib keldi. U 1200 azimut bo'ylab 120 metr yurgach anhorga qo'yilgan yog'och ko'prikdan o'tib, yana 120 m janubdagi elektrostansiyaga so'qmoq yo'l orqali yetib keldi. Alijon yurgan yo'l marshrutini masshtab asosida shartli belgilar yordamida chizing.

4-amaliy mashg'ulot

Janubiy Amerikaning shimoldan janubga tomon 700 g'b.u. bo'ylab qancha kilometr ga cho'zilganligini aniqlang.

Yechish: Janubiy Amerikaning shimoliy chekka nuqtasi 110 sh.k. da joylashgan. Materikning janubiy chekka nuqtasi 540 j.k.da joylashganligini kartadan aniqlab olamiz. Shu asosda $110 + 540 = 650$ 10 meridian yoyi 111 km ga teng ekanligi

uchun $650 \times 111\text{km} = 7215\text{km}$

5-amaliy mashg'ulot

Supertanker ekvator bilan kesishgan 1200 g'arbiy uzoqlikdan 2700 azimut yo'nalishida 60 km/soat tezlik bilan harakat qilgan bo'lib, $9,5$ soatdan so'ng to'xtagan. Supertanker necha km yo'l bosganligi va qaysi meridianga kelib to'xtaganligini toping.

Yechish: Supertanker ekvator bilan kesishgan 1200 g'arbiy uzoqlikdan 2700 azimut yo'nalishida, ya'ni g'arbiy yo'nalishda harakatlangan. Uning qancha masofa bosganligini quyidagicha aniqlaymiz: $60 \text{ km/s} \times 9,5 \text{ s} = 570\text{km}$ $570 \text{ km} : 111\text{km} = 5$ $1200 + 50 = 1250$ g'b.u. da kema to'xtagan.

Bu mashg'ulotlar sizga geografiya mavzusini o'rganish va ta'lim berish orqali amaliy bilim va ko'nikmangizni rivojlantirishga yordam beradi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki Geografiya fanidan amaliy mashg'ulotlar, o'quvchilarga yer va tabiiy boyliklarni o'rganishga yordam beradi. Bu mashg'ulotlar harorat, manzil va iqtisodiy sharoitlarga qarab mahalliy mamlakatlarni va ularning tabiiy boyliklarini o'rganishga imkoniyat yaratadi. Bu esa o'quvchilarning jismoniy va yaxshi tadbirkorlik rivojlanishiga imkon beradi, ularning mamlakatlar va mintaqalar tarkibidagi har xil yerlardagi muammolarni yechishga qodir bo'lishlari uchun zarur bo'lgan kichik va katta qobiliyatlarini oshiradi. Geografiya fanidan amaliy mashg'ulotlar o'quvchilarga dunyodagi jamiyatlar va ularning mamlakatlarining unumdorligi, taraqqiyoti va butun dunyo uchun ahamiyati haqida tushunchalar beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Muslimov N.A., va boshqalar. Kasb ta'limi o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini shakllantirish texnologiyasi. Monografiya.- "Fan va texnologiya" nashriyoti, T.: 2013-y
2. N.Muslimov, M.Usmonboyeva, D.Sayfurov, A.To'rayev - Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari. Toshkent. "Sano-standart" 2015-y.